

מחילה, סליחה וכפרה: שלוש סיבות לשחרר את העבר

ערב יום הכיפורים, הרב עולה לתת את הדרשה השנתית. זאת הזדמנות נדירה בה כל הקהילה מתייצבת בשלמותה בבית הכנסת והרב מישר מבט אל הקהל: "למי אין שונאים? מי מוחל וסולח כולם ואין לו אויבים?". איש לא מרים ידו.

הרב נדהם: "רבתיי, אנו אלף איש באולם, מי כאן אחד או אחת ללא שונאים?". הווילון זז בעזרת נשים ואישה קשישה בת 99 מוציאה את הראש ולוחשת: "הרב, לי אין שונאים".

"הנה אישה שבעת חכמת חיים, שלמדה למחול ואין לה שונאים", אומר הרב בסיפוק. שוב זז הווילון בעזרת הנשים: "לא זאת הסיבה, כבוד הרב, כולם כבר מתו..."

ברגע הזה ישנו אדם כלשהו, שמתלבט האם להעביר על מידותיו ולסלוח? האם לוותר על כבודו ולאפשר לפוגע גישה מחודשת אל חייו? זו החלטה קשה, משום שלמען האמת, היפגעות היא תגובה יותר טבעית מסליחה. כעס הוא הנשק האחרון כנגד הרוע של הפוגע. ההתרסה כנגד חוסר הצדק, הוא מחזיר איכשהו את האיזון לחיינו ושומר את הכוח בידיים שלנו. הסליחה, לעומת זאת, מרגישה כמו הסכמה עם הרוע, עם האגרסיביות של הפוגע ומעלה את החשש להיפגע מחדש.

נחدد את הקושי למחול עם מקרה אקטואלי: ביום כיפור נציין 50 שנה למלחמת יום הכיפורים הקשה והכואבת. אחד המקרים החמורים במלחמה הוא פרשת "הקב"ר המזמר". מחמת כבודו של האיש שחי בינינו, לא אזכיר את שמו, אבל ישנו ערך בויקיפדיה על הנושא והדברים ידועים.

"קב"ר" הוא ראשי תיבות "קצין בינה רשתית". מדובר בקצין ביחידת המודיעין המהוללת 8200, שנחשב לגאון בעל זיכרון נדיר. תפקידו היה לסנן את המידע שנאסף באמצעי האזנה ולהחליט מה להעביר הלאה. כיון שהיה סקרן בלתי נלאה, הוא קרא כל מה שראה ונחשף לכמויות של חומר.

ביום פרוץ המלחמה, השישי לאוקטובר 73, שהה הקצין ביחידת ההאזנה בראש הר החרמון. כמה שעות לאחר פרוץ המלחמה, שהתחילה כידוע בהפתעה מוחלטת, בסיס החרמון נפל ו-26 מחייליו ובתוכם קצין המודיעין נפלו בשבי הסורים. הקצין ראה את השעות הקשות ביותר, את מטוסינו בורחים מאש הנ"מ הסורית, את הטילים דולקים אחריהם והטייסים נופלים בשבי. הסורים שכנעו אותו שמדינת ישראל נגמרה והם רוצים להקים מוזיאון הנצחה למודיעין הישראלי. הוא זימר כמויות של מידע, עד שהסורים לא השתלטו על שטף הפרטים ודרשו לכתוב הכול במחברות. הוא שיתף את הפרטים המוכמנים ביותר של מבנה מערכת המודיעין שגרמו נזק צבאי שאי אפשר לשער.

הקצין הודח מצה"ל ובמשך עשרות שנים היה מורחק ומושמץ. עם זאת, שמעתי ממקור אמין כי בשנה שעברה הוא פנה למפקדי 8200 וביקש לקבל סליחה. "חמישים שנה זה זמן לרחמים", הוא אמר.

ובכן, מה דעתכם? האם מגיעה לו סליחה? ובעיקר: על מה לסלוח? על ההפקרות וחוסר הנאמנות? האם הסליחה אינה מתירה את המעשים עצמם ומזמינה את הפגיעה הבאה?!

הגמרא מספרת סיפור שמבטא את החשש הקיומי לסלוח - שמא ישוב הרוע ויזקוף ראשו:

1. **תענית כ,א-ב:** מעשה שבא רבי אלעזר (בן ר') שמעון מבית רבו והיה רכוב על החמור ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו שלום עליך רבי, ולא החזיר לו. אמר: ריקה, כמה מכוער אותו האיש, שמא כל בני עירך מכוערין כמותך? אמר לו: איני יודע, לך ואמור לאומן שעשאי, כמה מכוער כלי זה שעשית. ידע שחטא וירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר מחול לי. אמר איני מוחל לך, עד שתלך לאומן שעשאי ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית. היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו, יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים שלום עליך רבי מורי. אמר להם למי אתם קורין רבי? אמרו לו לזה שמטייל אחריו. אמר להם

אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל, שכך וכך עשה לי. אמרו: אעפ"כ מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא. אמר להם: בשבילכם הריני מחול לו **ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן**.

השאלה עולה כל השנה, אבל שבעתיים בימים הגדולים הללו. כולנו מכירים את דרשת רבי אלעזר בן עזריה אודות חובת בקשת המחילה בעשי"ת (יומא פה, ב): "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" – עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו". יום הכיפורים פותר את הבעיות בינינו ובין ה', אבל אינו פותר את הבעיות בתוכנו. אדם שפגע בחברו, אינו יכול להתנחם בכך שיסתדר עם הקב"ה, אלא עליו להסתדר עם חברו.

שו"ע רבינו הזקן תרו: יתן כל אדם אל לבו בערב יום הכפורים לפייס לכל מי שפגע כנגדו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לילך ולפייס ולבקש שימחל לו ... ואם אינו מתפייס בפעם ראשון, יחזור לפייס פעם שנית במין ריצוי אחר ואם לא נתפייס, יחזור פעם שלישית לפייס במין ריצוי אחר ... ואם לא נתפייס בפעם השלישית, שוב אין זקוק לו... והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, אלא ימחל לו מיד.

אבל מאיפה מוצאים את הכוח למחול?

השאלה גדולה יותר לאור ההבנה, שהסליחה היא לא תגובה צפויה. היא אינה מופיעה על בימת ההיסטוריה עד הופעת היהדות. נתבונן בספר בראשית הרצוף סכסוכים מתחילתו עד סופו ונראה שהסליחה מופיעה לראשונה רק בתוך משפחת יעקב אבינו, שהיא המשפחה היהודית הראשונה. לפני כן, נגמרים הסכסוכים אחרת: קין רוצח את הבל, ישמעאל מתנתק מיצחק, ואילו עשו מתפייס רק לאחר הכניעה של יעקב. כלומר, עשו רואה בהשתחויה של יעקב, **החזרת הגלגל לאחור והודאה שיעקב טעה בכך שניסה להתנשא עליו**. הביטוי הנכון כאן הוא שיכון כעסים והחזרת ההרמוניה¹.

אבל מושג הסליחה - כלומר קבלת העבר כפי שהוא ומחילה עליו - אינה מופיעה במקרא עד הקמת המשפחה היהודית. יוסף הוא הראשון שמשאיר את העבר מאחור ומביט קדימה ואפילו **בלי שאחיו ביקשו סליחה מפורשת**. הוא לא סתם סולח, אלא לוקח אותם על כתפיו ומפרנס אותם עד סוף ימיו. כך מחדד הרמב"ם את חובת הסליחה היהודית:

רמב"ם תשובה ב': אסור להיות אכזרי ולא יתפייס ... ובשעה שמבקש החוטא למחול, מחול בלב שלם ובנפש חפצה ... וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל עובדי כוכבים ערלי לב אין כן 'ועברתן שמרה נצח'. וכן אומר על הגבעונים שלא מחלו והתפייסו, 'הגבעונים לא מבני ישראל המה'.

והשאלה הגדולה היא כאמור למה לסלוח? ואת מה לקבל? [ראו בהערה², שכאשר הסליחה עשויה לגרום לפגיעה חוזרת בנפגע – אינו צריך לסלוח].

אנו נטען כי ההיפך הוא הנכון. הסליחה היא לא הסכמה עם הרוע, היא **הטיפול ברוע**, היא חדירה לעומק הכישלון והחולשה ובירור המניעים הנפשיים שהובילו לשם.

הבה נבנה את תפיסת הסליחה באמצעות שלוש קומות, זו למעלה מזו. הסיבה הראשונה לסלוח: לתת יד לפוגע ולהעצים את הטוב שבו שמתנוודד על פי תהום. הסיבה השנייה: מתוך הבנה שהרע שבו, אינו כה עז כפי שנראה מרחוק. הסיבה השלישית: **הרע עצמו משרת את הטוב** והוא חלק מהמשחק. הרע אינו אויב של הטוב, אלא מה שמזמין קשר יותר הדור מקודם.

¹ גם רבקה אומרת ליעקב: "עד שוב אף אחיך ממך **ושכח** את אשר עשית לו". היינו שהיא מצפה מעשיו רק להתבגר ולשכוח את מה שקרה. לומר לעצמו "מה יועיל לי להתבוסס בעבר ולהיות משועבד אל הכאב?".
² הגמרא ביומא (פז) דנה באריכות בחובת המחילה (אחרי ג' פעמים וכו'), אבל מביאה הסתייגות בה אין צריכים למחול: כאשר הסליחה תביא לפגיעה חוזרת בסולח. הגמרא מספרת על רב, שהיה קורא לפני רבי פרשה מהנביאים. נכנס אחד התלמידים ורב התחיל שוב הפרשה, שוב נכנס תלמיד ושוב רב התחיל לקרוא מהתחלה שוב ושוב. אחר כך נכנס רבי חנינא והפעם רב לא חזר שוב מההתחלה והקפיד עליו רבי חנינא. הלך רב לפייסו 13 שנים בערב יום הכיפורים ורבי חנינא לא מחל לו. מסבירה הגמרא שרבי חנינא התמנה בינתיים לראש הישיבה בארץ ישראל וראה בחלומו את רב כשהוא תלוי על דקל, כסימן שרב עתיד לעלות לגדולה. ורבי חנינא חשש שרב עתיד להתמנות במקומו לראש הישיבה והוא ימות כי אין מלכות נוגעת בחברתה. לכן החליט לשמור על קפידתו כלפיו וכך רב יעזוב את הארץ לבלל ויתמנה שם לראש הישיבה. מכאן לומדים וכך פוסק רבינו סימן תפז שם: "שחושש שלא יבא לו לעצמו איזה רעה ע"י שימחול לו - דאז אינו צריך למחול לו, דחיי קודמין לחיי חבירו".

ב. כדי לשבר את האוזן ולעשות את המתודה ברורה יותר, נתבסס על המושגים השגורים מתפילת ויודיו יום הכיפורים: "מחילה, סליחה וכפרה". בתפילת שמונה עשרה ויודיו יום הכיפורים אומרים:

2. תפילות היום הקדוש: ותתן לנו ה' אלוקינו באהבה את יום הכיפורים הזה, את יום סליחת העון הזה, את יום מקרא קודש הזה, **למחילה, ולסליחה ולכפרה. נוסח היודיו:** ועל כולם אלוקה סליחות, **סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו.**

בעוד ש"יום הכיפורים" הוא הכותרת הכללית של היום, בפרטיות, היום הקדוש נועד לשלוש מטרות: "למחילה, לסליחה, ולכפרה".

שמעתי מאבי ע"ה³ כי מדובר בשלושה שלבים שונים ונפרדים בתהליך הסליחה. סליחה (אצל הקב"ה ואצל אדם) היא אינה רגע אחד של כן או לא, אלא תהליך הדרגתי וממושך שכולל שלושה פרקים: א. ביטול העונש. ב. הסרת קפידת הלב. ג. ניקוי הכתם והלכלוך אצל החוטא.

כאשר אדם חוטא נגד הקב"ה: א. הוא מרד במלך. ב. התחייב בעונש ממשי. ג. הנפש שלו היטנפה והתגשמה ממעשה החטא. עד"מ מאדם הלוקח הלוואה מחברו ומתכחש להחזיר לו: א. הוא פגע באמון המלווה ועורר כעסו. ב. חייב קנס על מעשהו. ג. ירד במדרגתו על ידי השקר וההכחשה.

לכן תהליך הסליחה כולל שלושה שלבים. השלב הראשון הוא "מחילת העונש": זו החלטת הנפגע בינו ובין עצמו לבטל את העונש המגיע לחוטא ואף שעדיין הוא פגוע מהמרידה בו. "המושג "מחילה" לקוח מהעולם הכלכלי של מחילת חוב ואינו נוגע בפן הנפשי, וכך בענייננו: "מחילה" היא ביטול העונש.

השלב השני הוא "סליחה": הנפגע מחליט לסלוח על הפגיעה הנפשית בו ולסלק כליל כעס החטא. השלב השלישי - ה"כפרה" - יוצאת מהנפגע ונוגעת לפוגע: זה ניקוי כתם החטא מנפש החוטא.

מחילה – תניא אגרת התשובה פרק א: ואף שמוחלים לו העונש על שמרד במלכותו... ואין מזכירים לו דבר וחצי דבר ביום הדין לעונשו על זה.

סליחה – תפילת א-ל מלך: 'מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפשעים', ובגמרא יומא לו,ב: הפשעים אלו המרדים (היינו שהסליחה היא ויתור המלך על פשע המרידה והפגיעה בכבודו האישי).

כפרה – רש"י בראשית לב, כא: כל כפרה אצל עוון... לשון קינוח והעברה. **רש"י במדבר יט, כב:** משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך, אמרו תבוא אמו ותקנח הצואה, כך יביאו פרה ותכפר על העגל.

ראו העשרה מעניינת בהערה⁴.

מהעובדה שמדובר בשלושה שלבים נפרדים, משמע שכל אחד מתרחש **מטעם בפני עצמו**. יכול המלך למחול ועדיין לא לסלוח, ולסלוח ועדיין לא לכפר, וכל שלב צריך **טעם** כדי להתרחש.

ואולי כדי לשבר את האוזן, ועכ"פ בדרך צחות, אפשר לקשר את שלוש הטעמים שהובאו לעיל בתכלית הסליחה, לשלוש הכותרות הנ"ל: א. "מחילת העונש" נעשית מתוך מתן צ'אנס לחוטא ולעורר הטוב שבו. ב. "סליחת המרידה" נעשית מתוך גילוי המהות העצמית שלו, שלא התכוון לחטוא מעולם. ג. "כפרת נפש החוטא", נגרמת מכך שהירידה עצמה גורמת לאהבה עצומה וזדונות נעשו כזכויות.

כך או אחרת, בין אם הכותרות הללו קשורות או לא, הבה ניכנס לעיקר ענייננו: שלוש טעמי הסליחה.

³ הדברים נדונו בספרו "שערי תפילה ומנהג" בסימנים העוסקים בברכת "הרוצה בתשובה" ועיי"ש באורך. ⁴ נשים לב: בעוד שבשמונה עשרה מקדימים את ה"מחילה", כמובא בפנים: "למחילה ולסליחה ולכפרה", הנה בנוסח הוידיו מקדימים בקשת "סליחה": "סלח לנו, מחל לנו".

הדרים מובנים לפי דברנו: כשהאדם מבקש סליחת המלך בנוסח הוידיו, הוא מבקש את יסוד העניין – סליחה על עצם המרידה והמסתעף הוא מחילת העונש. אבל כשהמלך מעניק את הסליחה מצידו, תחילה מעניק רק מחילת העונש, אחר כך מתרצה ומוחל על עצם המרידה, ולבסוף, פונה אל החוטא ומכפר את כללך נפשו.

ג. טעם ראשון ל"מחילה": כדי להגיש סולם לפוגע ולהעצים את הטוב שבו שמתנוודד על פי תהום. חטא הוא רגע קריטי בו החוטא נע בין שמים לארץ ויכול להמריא או לקרוס. הוא מסתובב אבוד מהנפילה, אבל גם מתחנן להזדמנות חוזרת. הסליחה היא סבלנות עמוקה למורכבות ההתמודדות שלו. היא אמירה אנו מבינים מה עובר עליך וסבורים שאתה יכול לתקן.

הנה בעשרת ימי תשובה מוסיפים את מזמור קל – "שיר המעלות ממעמקים" – ובו פסוק תמוה:

3. תהלים קל: אם עוונות תשמור י-ה, ה' מי יעמוד, כי עמך הסליחה למען תוורא – ילקוט שמעוני:
הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה וכ"כ למה? למען תוורא, ליתן אימתך על בריותיך ביום הכפורים.

דוד המלך מנמק את סליחת הקב"ה בכך: "כי עמך הסליחה – למען תוורא", כלומר, אתה סולח שוב ושוב כדי שייראו ויפחדו ממך!. וזה תמוה עד השמים, שהרי איפכא מסתברא: מי שרוצה שיפחדו ממנו - אינו סולח. מי שרוצה ליצור הרתעה אפקטיבית אינו שוכח לעולם ואנשים קולטים שפגיעתו רעה. זה שממהר לסלוח ולשכוח, גורם את שחיקת ההרתעה. אנשים מקלים ראש במערכת היחסים אתו ואומרים: הוא כזה איש טוב, הוא במלא ישכח ויסלח.

התשובה כבירה: קפדנות ועקשנות אינם מעוררים יראה, אלא ייאוש. הכעס מוביל להנצחת החטא ולהתרחקות מתוך אובדן תקווה. רוב בני האדם הם אנשים טובים ואינם אוהבים לחיות במריבה. בדרך כלל החוטא מנסה לקבל מחילה פעם ופעמיים, וכאשר אינו נענה – נשבר ומחפש מקומות אחרים. הסליחה היא פתיחת דלת לתיקון, היא מעוררת אמון ותקווה להשלים את מה שנפסד.

למה הדבר דומה? האדמו"ר הקודם מביא משל בשם רבינו הזקן: קבלן ירש מאביו חבית בנזייה, אבל אם אבא בנה עבור אחרים, הוא מרגיש יזם מקצועי. הוא מחליט להקים פרויקטים מהתחלה עד הסוף. הוא מבקש הלוואה של 100 מיליון שקל מהבנק, מאתר קרקע במרכז הארץ ומתחיל לבנות.

אבל האישיורים מתעכבים, הריבית עולה והקונים חוששים להתחייב וגם ההחזרים שלו מתייקרים מיום ליום. החובות לבנק נערמים ותזרים אין. הוא עומד לקרוס מהלחץ וכאן ישנם שני מנהלי בנקים: אחד הולך בגישת בית שמאי: מי שלקח – צריך להחזיר. בנקאי אחר חושק את השפתיים, עוצר את הזעם ובונה הסדר תשלומים. הוא פורס את ההלוואה ואפילו מוותר על חלק מהחוב.

הבנקאי הראשון מוביל לייאוש. הקבלן יברח מהארץ והבנק ייתקע עם הפרויקט. הבנקאי השני מעורר תקווה אצל הקבלן, הוא מזכיר לו שסומכים עליו ומצפים ממנו לאחירות, הוא מעצים בו את ההכרה שמבקשים ממנו תהליך ריאלי שהוא יכול לעמוד בו ולא משהו מעבר למידותיו, וכך הלה יתאמץ שבעתיים להשתלט על הפרויקט ולהציל את ההלוואה.

מנגד, נזכיר שני סיפורים על ירידה איומה, שנגרמה מההבנה הקשה שנסגרה הדלת ואין לאן לחזור. א. ידועים דברי אחר: "שמעתי בת קול אומרת שובו בני שובבים חוץ מאחר" ולכן לא שב. אבל גם אם אין מחילה על מה שכבר עשה, מדוע החמיר יותר את המצב והתדרדר יותר? התשובה נמצאת חצי עמוד לפני זה בגמרא שם: כאשר אחר שמע את הבת קול, אמר לעצמו: 'היות שאין לי סיכוי להיכנס לעולם הבא, לפחות אהנה בעולם הזה'.

ב. בחסרונות הש"ס (סנהדרין קז) שהושמטו מפני הצנזורה, מובא הרקע המבהיל להתדרדרות אותו האיש הנוצרי והקמת הדת הנוצרית שגרמה לחילול ה' ושפך דם אדיר. הוא היה תלמיד של רבי יהושע בן פרחיה וחזר עמו מהגלות במצרים. כשנסנס להתארח בפונדק ובעלת המקום אירחה אותם יפה, אמר רבי יהושע בן פרחיה על המארחת "כמה יפה אכסניה זו". הגיב התלמיד: "והלוא עיניה טרוטות". הקפיד רבי יהושע בן פרחיה על רמתו הרוחנית הירודה של תלמידו ולא סלח לו. התלמיד ביקש שוב ושוב מחילה ולא קיבל. הלך התלמיד "וזקף לבנה לעבודה זרה".

כך שיותר מאשר הכעס גורם להרתעה, הוא מנציח את הנתק והופך מריבה קטנה לכדור שלג שלא עוצר. וזאת סיבה ראשונה ל"מחילה": אף שאין בה ויתור על עצם המרידה, והיא בוודאי לא מנקה את הכתם בנפש החוטא. אבל יש בה רצון להשאיר את החוטא על הגלגל ולהקרין אמון ותקווה.

מאמר כי עמך הסליחה תשט: כמו אדם שחייב סך גדול עצום ואין ידו משגת לשלם אלא מחצית החוב ... וגם זה אינו אפשרי לו לשלם בפעם אחת, כי אם קמעא קמעא בריבוי שנים. והיה אם מי

שחייב לו הוא טוב ומסכים אשר ישלם לו כפי השגת ידו וגם מחצית זה ישלם קמעא קמעא במשך ריבוי שנים... הנה קירוב האדם פועל בו עוד יותר ריבוי ההשתדלות, עד שיכול להיות כי ישלם כל החוב או בכל אופן יותר ממה שחשב תחלה. אבל אם הוא קשה וחפץ כי ישלם כל חובו בפעם אחת, הרי מתרשל החייב ומתבלבל ואינו משלם כלום... וכן הוא בעניין התשובה, דאנו אומרים 'ותלמדנו ה' אלוקינו להתוודות לפניך למען נחדל מעושיק ידינו', דהנה החייב ואינו פורע כלל נקרא עשקן, אמנם על ידי 'ותלמדנו להתוודות לפניך', ואתה סולח לפרוע החוב כפי השגת ידינו, וגם זה קימעא קימעא, על ידי זה 'נחדל מעושיק ידינו', דסליחה זו נותנת כח ועוז להשתדל בכל מיני השתדלות לשלם החוב.

טעם שני ל"סליחה": **כי הזולת אינו כזה רע.** מחילה אינה נובעת רק מהמחשבה על הטוב, אלא מהבנת יצר החטא עצמו. מההבנה שהזולת אינו נורא כמו שנראה מבעד למריבה. האמת היא שמעט אנשים פוגעים באחרים בכוונה תחילה. אדם אינו רע, אלא אנשים מגנים על עצמם. בתשעים ותשעה אחוז מהמריבות, אנשים אינם פועלים מרוע, אלא מחרדת הגנה על האינטרסים של עצמם ורק אינם יודעים לעשות זאת נכון ולכן דורסים בפזיזות, בהיסטריה ובטיפשות את כל מי שזז.

מי שהעביר את השיעור בצורה מהממת הוא יוסף הצדיק. סיפורו של יוסף מעלה תמיהה עצומה שאין גדולה ממנה והארכנו בה בעבר. כאשר יוסף פוגש לראשונה את אחיו, אחרי קרע שנמשך 22 שנה!, הוא אינו מושיט להם יד, אלא פותח במסכת התנכרות והתעמרות שמותירה את הקורא המום.

תחילה מאשים אותם בהאשמה נוראה של ריגול נגד מצרים. כאשר הם מצטדקים שבסך הכול השאירו אב זקן ואח קטן בבית, הוא אוסר את שמעון כמשכון ותובע להביא את בנימין הקטן אליו. נחשוב על כך: הוא מכאיב לאביו הצדיק, כשמכריח אותו לראות בהיעלמות שמעון ואחר כך להיפרד גם מבנימין האהוב. והדבר הנורא מכל: כאשר בנימין מגיע אליו, הוא טומן את גביע הכסף באמתחתו ומעליל עליו עלילת דם בזויה, כאילו גנב את הגביע ועליו להימכר לעבדות.

ולא צריך להיות מפרש כדי לתמוה מה יוסף רוצה? ואיך זה מתאים עם האצילות שהפגין אחר כך?

הארכנו בעבר בהסבר כביר: יוסף עורך את הניסוי הפסיכולוגי החשוב בהיסטוריה. הוא בוחן את עצם עצמותנו ושואל את השאלה הפילוסופית עתיקת היומין: האם בני אדם רעים? האם אנו מנוולים, מושחתים, שנשרוף הכול כדי לגדל את עצמנו? או שבני האדם הם יצורים נפלאים, צלם אלוקים, שרק מאבדים את ההיגיון כשהם נכנסים לקרב הישרדות?

יוסף מעמיד אותם בניסיון: הוא **משחזר את הלילה ההוא בשכם** ובודק כיצד יגיבו? האם למדו ממה שקרה או יתמידו באותה הדרך? כמובן, אדם רע לא לומד מטעויות והטעות הראשונה תהיה גם הבאה, בעוד שאדם טוב שנקלע לקרב הישרדות כנגד רצונו, טועה פעם אחת ומתקן אחרי 22 שנה.

יוסף מפריד אותם משמעון, כדי לגרום להם לשוב הביתה בלי האח שגרם את המכירה, ובכך מעורר בהם זיכרונות של הלילה שהם התאמצו למחוק מהמודעות שלהם. אחר כך מאשים את בנימין בגניבה, במטרה לסכסך בינם לבינו ולגרום להם להתנער ממנו, כפי שהתנערו בזמנו מיוסף.

אולם יהודה קם ואומר: "זה לא יקרה שוב. התבגרנו ולמדנו בעשרים ושתיים השנים האחרונות. הבנו שדם הוא לא מיץ עגבניות ולא נפקיר שוב אח. וגם אם הוא גנב כדברך, אני אשב תחתיו לעבדות". הרגע הזה חשף את תפיסת האדם היהודית: האחים לא היו רעים, הם רק היו רדופים מהפחד והקנאה כלפיו והתדרדרו במורד קרב הישרדות של החיים.

יוסף מעביר שיעור לכולנו. הסיבה העמוקה לסלוח היא כי לכתחילה **לא היה רוע**, כי אין כאן איום בלתי נסלח שמערער את קיומנו. לא היה זה יותר מדמון מפחיד שבנינו לעצמנו בראש.

סיפור נפלא: **בליל הושענא רבה לפני כמה שנים, היה לי מרתון שיעורים לאורך הלילה. לפנות בוקר סיימתי את השיעור האחרון באחד היישובים היוקרתיים במרכז. בגמר השיעור ניגש אלי אדם שלא הכרתי ואמר: "תודה, בזכותך הצלתי את מקום העבודה שלי". לא זכרתי שנפגשנו אי פעם ונדהמת.**

הוא איש כספים בחברה חשובה בירושלים ובוקר אחד נכנס למשרד וגילה מייל נזעם מהמנכ"ל. נפלה טעות חמורה בדוחות הכספיים והוא כאיש המקצוע היה אמור לשים לה אליה. גילו זאת לפני

שהדוחו"ת נשלחו הלאה ואסון משמעותי נמנע, אבל המנכ"ל איבד את עשתונותיו: "מה אתה עושה במשרד?", זעם המייל, "אתה מבין איזה נזק היה יכול להיגרם אם הדוח היה נשלח הלאה?!".

"ברגע הראשון", הוא אמר לי, "בער בי לחזור ולירות אש במנכ"ל. גם הוא עבר על הדוחות ופספס בדיוק כמוני, אבל בדיוק בדרך למשרד שמעתי שיעור שלך על שנאת חינוך והתבונה שאנשים אינם רעים, אלא בסך הכול רוצים להגן על עצמם וזה הציל אותי. לגמתי שתי כוסות קפה, עליתי למנכ"ל, התנצלתי וביקשתי לחשוב ביחד על הפקת לקחים כדי שזה לא יקרה.

בזכות השיעור ניצל מקום העבודה שלי. אם הייתי נכנס למאבק עם המנכ"ל ואפילו אם הייתי מנצח את הקרב, הייתי מפסיד את המלחמה ובשלב כזה או אחר מוצא דרכי החוצה".

ליקוטי שיחות ה/250: כאשר יוסף גמל עם אחיו טוב למרות שגמלו עמו רעה, הוא הראה את הדרך ליהודים בכל הדורות, שכל אחד יביט על יהודי אחר לא כמו שהוא נראה בחיצוניות אלא כמו שהוא מצד עצם הנשמה ובמילא יכלכל אותו לפי מעשיו (הטובים) ויגמול טובות עם חייבים. וכאשר נוהגים כך עם יהודי אחר, מעוררים שגם אצל עצמו יאירו כל העניינים כפי שהם מצד עצם הנשמה.

אחרי הטעמים ל"מחילה" ו"סליחה", הנה הטעם השלישי ל"כפרה": הקב"ה אינו מוחל רק על העונש, ואפילו אינו מסתפק בסילוק הכעס מתוכו, אלא מנקה את כתם החטא מהחוטא ומעמידו על הטהרה שהיה לפני החטא. הדרך לכך היא באמצעות **תיקון הרוע עצמו ותיעולו לתוספת עלייה**.

הנה מאמר חז"ל מדהים **בגמרא סוף יומא:** הרואה קרי ביום הכפורים – ידאג כל השנה כולה, ואם עלתה לו שנה – מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

המסכת הגדולה שעוסקת בטהרת וכפרת יום הכיפורים, מסיימת בדין תמוה, שהוא אנטי תזה לכל מה שדובר במסכת כולה. אדם שראה קרי (בשנתו) ביום הכיפורים, הוי אומר שנפשו כל כך נמוכה, שגם ביום הגודל והקדוש הלך לישון מתוך היתפסות בחומר הקיום – ידאג בתשובה כל השנה. ואולם אם עלתה לו שנה בבריאות ואריכות ימים – מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

והדברים תמוהים: ראשית, האם זה הסיכום לכפרת יום הכיפורים? האם לא היו יכולים למצוא דין קדוש יותר לסיים המסכת?! שנית, לגופו של עניין: איך האירוע הזה מבטיח עולם הבא?

רש"י: שלא מת, מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגיבו עליו וכן עולם הבא הוא

רש"י מסביר כי העובדה שהאיש שרד שנה בחיים, למרות הצורה בה עמד לדין ביום הכיפורים, מעידה כי הוא לא היה צריך לטהרת היום וזכויותיו רבות כדי לשרוד בחיים מבלי עיצומו של יום.

אולם סוף-סוף קשה להבין מה מטרת ההלכה? לאן היא לוקחת את האדם? ובעיקר: האם אין מדדים יותר חיוביים כדי להוכיח את גדלותו?!

הרבי מאריך ברעיון שאין חשוב ממנו: הגמרא רוצה לגאול את הרוע ולהכניסו תחת כנפי השכינה. יהודי חווה נפילה והוא שבר כלי. אומרת הגמרא: הגישו לך סולם! הירידה יכולה להיות מנוף אדיר שיביא אותך לעלייה שלא הייתה מגיע אליה בלעדיה. אם תדאג כל השנה ותעשה תשובה עמוקה בגלל מה שקרה, ויותר מזה, תנצל את הירידה לקבלת החלטה טובה חדשה – הרי מתברר שהירידה עצמה הייתה המנוף אל הטוב. הסולם אל העלייה וכך מעולם לא הייתה ירידה.

בדיוק כמו אדם שלוקח כמה צעדים אחורה כדי לתפוס תנופה ולרוץ בעוצמה קדימה, כך הירידה היא צעד בלתי נמנע כדי להשיג תשוקה והתלהבות אמיתית.

ליקוטי שיחות יז/188: היות שאי אפשר להגיע לאופן הנעלה של 'תשובה מאהבה', אלא על ידי צימאון ותשוקה שנוצרים מכוח הריחוק והזדונות, עי"ז מתעלים הזדונות עצמם והופכים לזכויות, בדוגמת 'מכשירי מצווה' שלדעות מסוימות הם חלק בלתי נפרד מהמצווה.

וזאת הסיבה השלישית ל"כפרה" פנימית של רוע החטא: שכן הרוע עצמו מקבל פנים חדשות ויוצא לחירות. זאת ההבנה שאנו לא גדלים בלי ליפול והריחוק יוצר געגוע שיהפוך את הקשר לבלתי שביר.

בסופו של דבר, הדרך בה שופטים את הזולת, היא גם הדרך בה שופטים אותנו. כמאמרו הידוע של הבעש"ט על הביטוי "דין וחשבון". נתעלה ונראה את הטוב, נאמין שהירידה היא לא יותר ממשובה זמנית והקב"ה ישפוט אותנו בעין טובה ויחתום את כולנו לשנה טובה ומבורכת, שנה משובעת ועשירה בגשמיות וברוחניות, שנת אהבת ישראל וראיית הטוב, ושנת גאולה וישועה כפשוטה.

נסיים בסיפור מעורר שמסיבות מובנות מובא בלא פרטים מזהים (ימים טובים עם הרבי, פסח/112): בשמחת בר מצווה שהתקיימה לפני שנים באחת הערים בארצות הברית, בהשתתפות שלוחים וידידים רבים, השתתף רב מקומי. אחד הנוכחים התעניין האם היה לו קשר עם הרבי והוא סיפר דבר מפעים: "התחתנתי בשנת תש"כ ועבדתי כמחנך בבית הספר היהודי בעיר. לאחר שחלפו שנתיים מנישואינו ולא נפקדנו, פנינו לבדיקה אצל רופא מומחה והוא כמעט מוטט אותנו. הוא קבע באופן חד משמעי כי אין לנו סיכוי ללדת. פנינו לרופא נוסף וביקשנו לבצע בדיקה חוזרת. הוא המליץ על טיפול מסוים שהיה כרוך בייסורים גדולים עבור אשתי, אך גם התוצאה שלו הייתה עגומה.

"לא היינו חסידי חב"ד, אך ידיד המליץ לנסוע לפגישת יחידות אצל הרבי. ברבע לשלוש לפנות בוקר זכינו להיכנס אל הרבי ומסרנו פתק ובו תיאור מפורט של מצבנו. הרבי השתומם מהבדיקה הקשה שעברנו והיה נראה שאינו מרוצה מדרך הטיפול של הרופאים. לפתע הביט הרבי עלי ושאל: "לפני שנישאת לזוגתך, היית משודך לאישה אחרת? ואף הענקת לה מתנה?". הוכיתי בהלם והנהנתי בראשי להסכמה. "האם קיבלת ממנה מחילה על ביטול השידוך?" עניתי שאמנם לא ביקשתי ממש סליחה, אבל הסברתי לה את המניעים שלי. "זה לא מספיק, אתה חייב לבקש ממנה מחילה ואז תבוא ישועה לבעיותיך. אל תבקש ממנה בעצמך, אלא תמנה שליח שיעשה את זה בפני אדם נוסף.

נדהמתי ולא הייתי רגוע. חששתי כי היא לא תמחל בלב שלם בחלוף שנים מהמקרה. ואז הרבי ענה דברים מדהימים שהיו תערובת של רוח הקודש וכוח של צדיק. "תמסור לה בשמי – על ידי השליח – שאם תמחל בכל לבה, אני מבטיח לה שתמצא את בן זוגה ותקים בהקדם בית בישראל". אני התקשיתי לעכל את הדברים. אם כל כך הרבה שנים לא התחתנה, כיצד הרבי יכול להבטיח שהיא תתחתן בהקדם? הבעתי תמיהה ושאלתי: 'הרבי מבטיח? מה שנקרא באנגלית promise?' הרבי השיב: 'התכוונתי למה שאמרתי. הבטחה היא הבטחה'.

"עוד בהיותנו בניו יורק, איתרתי את אחיה של המשודכת ולחצתי עליו לעשות זאת בשמי. בתום שיחתנו הוא הפתיע אותי ואמר כי אחת לכמה חודשים היא מתארכת בביתו ובדיוק היום נמצאת אצלו. הוא ניגש לחדרה, שוחח אתה ואחרי כמה דקות שב והודיע שהיא מחלה בלב שלם. אחר כך שבנו לביתנו וחזרנו לשגרת החיים תוך שאנו מצפים לבשורות טובות. כעבור כשלושה שבועות, צלצל הטלפון בביתי בשעת בוקר מוקדמת ומבעד לאפרכסת שמעתי את קולה של קרובת משפחתי שאומרת: "היא השתדכה". הייתי חצי רדום ולא קלטתי על מי מדובר, עד שהבנתי שדברי הרבי 'הבטחה זו הבטחה' התקיימו במהרה. מובן שבאותם ימים ממש – נפקדה זוגתי".

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם

ולעילוי נשמת מרת

שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב